

Dekorasjonsmaleriet

– den lavere malerkunst

Yrkesbetegnelsen dekorasjonsmaler ble særlig brukt i siste halvdel av 1800-tallet og i begynnelsen av 1900-tallet. Dette var dekorasjonsmaleriets glansperiode her i landet. Funksjonalismens idealer gjorde maling av interiører og møbler umoderne i løpet av 1930-40 årene.

Dekorasjonsmalerens håndverksteknikker ble overlevert fra mester til lærling i visuell og muntlig form, derfor er det svært begrenset med litteratur omkring håndverket. Likeså finnes det få opplysninger om norske dekorasjonsmaleres liv og virksomhet.

Dekorasjonsmaleriets historikk

På 1700-tallet hadde vi i Norge et nøkternt kulturliv i forhold til europeiske land. I Europa hadde det skjedd en spesialisering på maleriets område, staffelikunsten hadde frigjort seg fra håndverkermiljøet allerede på 1600-tallet. Kunstmalere kom oftest fra borgerskapet, mens dekorasjonsmalerne ble rekruttert fra arbeiderklassen.

I Norge var det fremdeles ikke satt noe skille mellom enkelt malerarbeid (anstrykning) og maling av ornamen-

Lonåsstua, Tynset Bygdemuseum, innvendig rikt dekorert, 1806, ukjent maler.

ter, figurkomposisjoner og portretter. Noen malere fikk fortrinnsrett til dekorative oppgaver i kirkene, men slike oppgaver var så fåtallige at alle malerne måtte ta på seg ordinært malerarbeid.

Malerne gikk i lære hos en malermester i 4-6 år. De var mesterens håndlangere og utførte enklere oppgaver. Etter svenneprøva måtte maleren ut og vandre i 4 år for å lære mer før han kunne avlegge mesterprøven. Etter denne kunne han begynne som selvstendig næringsdrivende (ta ut borger-

Mye brukt dekorasjonsmaling på dør, stiliserte trær med ådret rammeverk.

Dobbeltdør i finstua, Motrøybygningen, Tynset Bygdemuseum, ådring.

Enkel sjablongmaling.

Kommode med ådring.

brev). Mange av våre beste malere gikk læretida si ute i Europa.

Malerens mesterprøve besto bl.a. av en komposisjon med figurer malt mest mulig nøyaktig etter berømte maleres arbeid. Det ble ikke spurt om selvsten-

dighet i malerarbeidet, men om nøyaktighet i kopiering av mesterens arbeid. De kjente kunstneres verker

ble sett på som et felleseie som alle kunne benytte. Kobberstikk-kopier ble spredd omkring i Europa og ervervet av vandrende svenner.

Den ufrie, skjematiske uttrykksformen i mye av figurmaleriet i den eldre kirkekunsten røper hvor avhengige malerne var av sine utenlandske forbilder. Denne avhengigheten varte helt til billedkunsten og malerhåndverket gikk hver sin veg i begynnelsen av 1800-tallet. Den u selvstendige holdningen ble videreført i dekorasjonsmalerhåndverket.

Kunst og håndverk skiller lag

Etter 1777 sluttet Kunstakademiet i København å kreve at håndverksmalerne skulle beherske billedkunstens motiver. Ved mesterprøven skulle dekorasjonsmalerne vise at de kunne marmorering, bronsering, forgylling og lakkering, i tillegg til at de malte en illusjon og et døverstykk med medaljong og girlandere.

I 1788 reiste den første norske maleren til København for å ta utdanning, det var gudbrandsdølen Fredrik Petersen. To år senere startet en Georg Müller fra Bergen på samme utdannelsen. De slo seg senere ned som malermestere i Tønsberg/Drammen og Bergen.

Flere danske akademiutdanna malere kom til Norge like etter 1800. Den mest begavede var Johannes Flintoe som kom i 1811. Han fikk stor betydning som lærer ved Den Kongelige Tegneskolen i Christiania da den ble etablert i 1818. Flintoe er mest kjent for å ha dekorert Fugleværelset på Slottet i Oslo.

Omkring 1830 ble malerhåndverket i Norge avgrenset til å omfatte det vir-

kefeltet som kom til å kjennetegne faget i ettertiden.

Dekorasjonsmaleriet blir vanlig

Med utgravingene av Pompei og Herculaneum i 1738-48, ble senantikens gresk-romerske dekorasjonsmaleri aktuell mote. De første plansjeverkene med motiver fra disse dekorasjonene dukket opp på slutten av 1700-tallet og fikk stor betydning for 1800-tallets dekorasjonsmalere. Folk lærte å kjenne pompeiansk dekor som bl.a. mørk brystning med sterke, lyse farger over. Plansjene ble senere utgitt i litografisk fargetrykk, og brakt til Norge gjennom arkitekter og malere som kom hit til landet.

Omkring 1830 kom dansken Peter F. Wergmann til Christiania og han ble engasjert til å lede malerarbeidet på Slottet, som var under oppføring. Han dekorerte den daglige spisesalen i en lett og elegant pompeiansk stil. Også den store spisesalen ble dekorert av Wergmann. Da Universitetet ble bygget (1838-52) dekorerte Wergmann i Den gamle festsal. Senere arbeidet han på Oscarshall (1847-52) og Stortinget (1866).

Folketallet økte betydelig i Christiania midt på 1800-tallet: fra 15000 i 1830 til 143000 i 1890. Dette førte til en omfattende byggevirkosomhet. Industrisamfunnets borgerskap var motebevisst og kjøpekraftig. Borgerskapets "gode smak" utløste en beundring for tidligere tiders stilformer – nygotikken, nyrokkoen og nybarokken ble lansert i arkitektur og innredning.

Disse nystilene – historismen – fikk et fellestrekk: De ble tyngre og mer overdådig enn forbildene og førte til

en sterk dekorglede i hele perioden 1860-1900. En gjenstand ble knapt regnet som fullverdig uten dekor. Marmorering og ådring, sjablong- og strekdekor fikk en enorm utbredelse under historismen.

Imitasjonsådring av eik var uten tvil det mest populære. Både i kirkene, offentlige bygninger og i private boliger ble det ådret "i vilden sky", på faste og løse møbler og på alle mulige typer gjenstander (fra prekestoler til serveringsbrett). Med inspirasjon fra industriframveksten ble det satt i produksjon en "ådrisk" slik at ådringsarbeidet ble forenklet. Dette var en halvsylindrisk valse trukket med riflet/mønstret gummi. Den ble dratt gjennom den våte lasurfargen for å lage mønstret.

I takt med industrisamfunnets rasjonaliseringsiver skjedde en generell uthuling av de gamle håndverksfagene. Etter 1866 ble det ikke lenger krevd noen ferdighetsprøve for å få håndverksbrev og opprette firma. Både bygg- og dekorasjonsmalerfagene ble skadelidende av denne utviklingen.

Med nyklassisismens og nybarokkens inntog etter århundreskiftet kom begeistringen for det rene og klare i farger og dekor. Ådring, med unntak av bjørkeimitasjonen, ble avlegs, og da funksjonalismen kom i 1920-åra, fikk ådringen dødsstøtet.

Hva ble dekorert siste halvdel av 1800-tallet

Takene ble markert på midten med en dekorativ midtrosett der lysekronen skulle henge. Midtrosetten kunne være utført på frihånd, med sjablonger, eller være modellert i gips eller pappmaché og malt i mange farger. Rosetten fikk

dekorative forbindelseslinjer til takflatens ytterkanter, der det kunne være ornamentale, sjablongmalte friser langs taklista. Taklister i tre kunne være lasert eller påført bronse.

Veggene. Den fornemste formen for malte vegger var den pompeianske; der brystningen var mørk, og den øvre delen av veggene, som var malt i en skarp farge, hadde figurative dekorasjoner – ofte inne i linjedelte felter. Pompeiansk rød eller grønn ble mye brukt.

Den enkleste veggdekoren var en bord av sjablongmalt ornamentikk som løp langs listverk og hjørner. En noe rikere dekor var bruken av et sjablongmalt mønster som dekket hele veggflaten (med forbilde i tapetene). En kombinasjon av sjablongmaling og streker var mye brukt. Veggene ble ved hjelp av strekene oppdelt i et lyst midtfelt med sjablongdekor i hjørnene, og et mørkere rammefelt rundt. Brannmurer kunne få en lignende dekor, eller de ble marmorert.

Dekorerte gulv var ganske vanlig, enten ådring over hele gulvflaten eller et midtparti skilt fra et ådret rammefelt ved hjelp av streker el sjablongmalte friser. Det ble ådret gulvbord slik at de sto fram som 2-3 ganger bredere enn de var.

Dørene hadde hadde ofte en enkel strek og sjablongdekor på speilene, som kunne være kombinert med ådring. Mest vanlig var det at dørene, inkludert karm og gerikter – ble ådret over det hele.

Rommets brystpanel ble vanligvis gitt en form for malt dekor som var nær beslektet med dørene, eller det ble holdt i en mørk mahoghiådring

eller mørk farge. Lys brystning var etterslep etter foregående stilart (Louis Seize).

Den lavere malerkunst

Dekorasjonsmalerne hentet inspirasjon fra plansjeverkene som ble stadig lettere tilgjengelig utover på 1800-tallet. Mange av disse plansjeverkene fungerte som kataloger hvor en kunne få kjøpt store mønsterark med motiver eller sjablonger.

Selv om dyktige dekorasjonsmalere innimellom forsøkte å skape selvstendige motiver, kan vi ikke komme bort

fra at dekorasjonsmalerne utover på 1800-tallet var direkte eller indirekte helt avhengig av forbildene. Denne usevstendigheten, samt det ufrie forholdet til oppdragsgiveren, satte dekorasjonsmaleren i skyggen av billedkunstneren, og dekorasjonsmaleriet har blitt betegnet som den lavere malerkunst.

Rachel Haarseth
Nordøsterdalsmuseet
2500 Tynset

Folldal Innkjøpslag BA

MALIA

Tlf. 62 49 00 20 – Fax 62 49 03 99
fiba@fjellnett.no
www.folldalsweb.no/fiba

Besøk oss, og se vårt gode utvalg av
Jernvare – Maling – Beis – Gjødsele – Torv – Jord
Arbeidsklær – Landbruksvarer
LABB nordskprodusert hundemat
Elektrisk verktøy – Små-elektrisk – Fyringspellets

GODE RÅD – GODE KJØP!